

сформованих в дошкільні роки, від рівня розвитку пізнавальних інтересів, активності. Тому принцип наступності у формуванні та становленні особистості дитини є провідним між дошкільною та початковою освітою.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богдаш; Авт. кол-в: Богдаш А. М., Беленька Г. В., Богаїч О. Л., Гавриш Н. В., Долинка О. П. та ін. — К.: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Богдаш А.М. Дошкільна лінгводидактика: хрестоматія: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів [Текст] / А.М.Богдаш. - К. : Слово, 2005. - 720 с.
3. Большой психологический словарь [Текст] / ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. — СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. — 672 с.
4. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)». — К.: Райдуга, 1994. — 42 с
5. Ковшар О.В. Передшкільна освіта – наступність і перспективи: навчальний посібник [Текст] / О.В.Ковшар.– Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. – 130 с.
6. Степанова Т.М. Наступність і перспективність у модернізації сучасної дошкільної ланки освіти [Текст] / Т. М. Степанова // Наука і освіта: наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. - 2011. - № 4. - С. 408-411.
7. Український педагогічний енциклопедичний словник [Текст] / С. Гончаренко. - Рівне : Волинські обереги, 2011. - 519 с.

Кужільна Л. В.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ ДОШКІЛЬНИКА У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ПОЕТИЧНИМИ ТВОРАМИ Л. КОСТЕНКО У ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються форми роботи з поетичними творами у сучасному дошкільному закладі на матеріалі творчості Л.В. Костенко. Розглядаються ліричні заняття на розвиток поетичного слуху, поглиблення естетичних почуттів дітей; поетичний текст нерідко використовується як інтелектуальний та креативний потенціал розвивальної гри; жартівливі вірші вивчаються як стимулюючий фактор до розуміння дошкільником гумору.

Ключові слова: поетичний слух; індивідуальні особливості мовлення; поетичні твори, ліричні заняття; заняття з розвивальною грою; заняття з вивчення жартівливих віршів; словникова робота, образні вирази; розвиток зв'язного мовлення.

Постановка проблеми. Згідно з сучасними уявленнями про роботу головного мозку, дві його півкулі відповідають за різні види розумової діяльності; ліва-за словесно-логічний, права-за просторово-образний. Основним-біологічним-для людини є мислення образами. На переконання багатьох учених, виключна увага, яка приділяється нині розвиткові логічно-раціональної сфери, в недалекому майбутньому матиме для людства трагічні наслідки. Дехто з дослідників вважає, що це майбутнє вже настало: «людина переступила свої біологічні можливості і навантаження на мозок уже сьогодні перевищує природну фізіологічну норму. Тому вже сьогодні потрібно шукати способи розвантаження лівої півкулі і частину життя проводити в режимі домінування активності правої півкулі [5, с. 2].

В. Колісник закликає відмовитись від «екранного перепроводження часу» дитиною, бо воно, по-перше деформує неусвідомлений образ ідеального буття, - псує чужими штучними програмами завантаження природної людської «операційної системи» розпізнавання і перетворення інформації. По-друге, воно поглинає час самос-

тійної гри у працю та розвиваючих ігор, чим істотно зменшує майбутню працездатність і творчу активність дорослого [3, с. 9]. Дослідник пропонує «сформувати і виконати національну програму: всі діти до того, як підуть у школу, повинні практично засвоїти сумлінне, відповідальне ставлення до праці, початкову моральність і спрагу до самостійного активного набуття знань» [3, с. 9]. Серед факторів виконання зазначеної програми В. Колісник називає і захист дітей від розбещення мозку, і запобігання екранної залежності (неначе «нової наркоманії») будь-якими відео- та звукозасобами – від мобілок і планшетів до телевізорів і звичайних комп'ютерів для дорослих. Натомість пропонується: конструктури, спеціальні пристосовані до виховання комп'ютери, ігри.

На наш погляд, це можуть бути: і творчі ігри, і сюжетно-рольові, і театралізовані, і режисерські, тобто необхідна системна цілеспрямована робота з художніми, окрема поетичними творами. На це нас орієнтують дослідження В. Бухвостової, Р. Жуковської, Н. Кирсти, П. Панкратової, Є. Тихеєвої, Є. Фльориної [1, с. 189].

Виклад основного матеріалу. У дошкільному закладі поезія посідає дуже валиве місце в житті дитини не тільки тому, що це один з найефективніших засобів засвоєння мови свого народу, у смислової систематизації слів, а передусім як спосіб задоволення нагальної потреби інтелектуального і духовного зростання особистості. На думку К. Чуковського, «...є серед нас мільйони істот, які всі до одного палко люблять вірші, захоплюються ними, не можуть без них обійтися. Це – діти, особливо маленькі. З-поміж дорослих натхненний поет-це найрідше явище, диво своєї Вітчизни, а серед дітей 99% –поети. Вірші для них норма люського мовлення, природне висловлення їхніх почуттів і думок» [6, с. 323]. Тому наша мета: ознайомити дітей дошкільного віку з таким «натхненим поетом, дивом своєї Вітчизни» Л.В. Костенко, 85 років з дня народження якої у березні 2015 року буде відзначати вся українська спільнота.

Сприймання та художній аналіз її поезії є важливими компонентами естетичного виховання й літературно-мовленнєвого розвитку. Вони мають посісти чільне місце в роботі з дошкільниками. Робота з поезією взагалі і з поезією Л.В. Костенко зокрема – це виховання художньо-естетичного сприймання образної сутності, мелодійності, ритму, краси поетичного слова, відчуття виразності мовних засобів, які надають яскравого унаочнення віршованим образам.

Поетичні твори Л.В. Костенко в дошкільному закладі можна використовувати з різною метою. Це можуть бути ліричні заняття, спрямовані на розвиток поетичного слуху, поглиблення естетичних почуттів дітей. На інших заняттях вихователь може використати інтелектуальний та креативний потенціал поетичного тексту, покласти його в основу цікавої розвивальної гри. А жартівливі вірші сприяють розвитку здатності дошкільників розуміти гумор.

Розглянемо коротко кожен з цих варіантів занять.

На занятті першого виду [1, с. 190] вихователь особливу увагу приділяє ліричній атмосфері. Цей вид занять інтегрує музику, живопис, літературу. Центральною ланкою цього поєднання є мистецтво слова, тому бажано, щоб поетичні образи віршованого тексту найшли своєрідне відображення в репродукціях картин, музичних творах, дитячих малюнках. Але вирішальне значення на цих заняттях має правильно організована мовленнєва робота, художній аналіз образної будови віршованого тексту (через конкретні запитання, добір порівнянь, уточнень, побудова синонімічних рядів, антонімічних пар).

Треба організувати заняття так, щоб вірш став спонукою до цікавої гри, виконання дітьми інтелектуальних завдань, застосування театралізації, мовленнєво-творчих вправ або причиною для жартів. Адже виконання творчих завдань ліричного напрямку, розігрування психологічних емоційно яскравих етюдів, добір ілюстрацій для малювання за темою, творча розповідь допоможуть дітям глибше відчувати ідею й характер вірша, забезпечать особливе емоційне піднесення, привернуть дітей до високої поезії.

Проілюструємо можливі варіанти проведення ліричних занять.

Молодша група: Читання вірша Ліни Костенко «Сунички». Художній аналіз тексту, малювання за темою.

Мета: викликати у дітей радісний емоційний настрій, допомогти їм відчувати його через сприйняття вірша. Активізувати словниковий запас-емоційно-оцінювальною лексику: маленькі ялички, смарагдова трава, сестриченко-яличко, підвести до усвідомлення метафоричного мислення.

Матеріал: заготовки, фланеграф (екран, зображення маленьких яличок, смарагдової трави, сунічок).

Хід заняття: Вихователь розсаджує дітей в коло на килимку і пропонує запліщити оченята й уявити, що вони сидять в лісочку, під маленькими яличками і їдять сунічки (вихователь керує розігруванням цього етюд).

Потім запрошує сісти зручно на стільчик і послухати вірш про сунічки. Вихователь виразно читає вірш Л.Костенко «Сунічки»

Під маленькими яличками
Ой сестриченко-яличко,
У смарагдовій траві
Ти не дряпай моє личко.
Літо виросло сунічками -
Я сунічок назбираю.
То по одній, то по дві.
Жменьку мамі і собі! [4, с. 4].

Виставляє вихователь фланеграф, а на ньому поступово викладає лісок, траву, сунічки.

– про що діти просять яличку? (ой сестриченко-яличко, ти не дряпай моє личко).

– як ви розумієте слова смарагдова трава, літо виросло сунічками? Якщо діти не відповідають, то вихователь сама промовляє смарагдова трава - це яскраво-зелена трава. Літо виросло сунічками-це значить, що сунічки ростуть влітку. Потім повторює вірш ще раз, пропонує дітям розповідати разом. Давайте намалюємо на папері, як сунічки ростуть в травичці під яличками. Візьміть червоні і зелені фарби і малюйте, а я ще раз вам прочитаю віршик.

Надалі, упродовж двох тижнів, вихователь індивідуально з кожною дитиною вивчає вірш напам'ять.

Середня група. Читання вірша Л. Костенко «Вже брами літа замикає осінь». Психологічний етюд. Творчі завдання. Лексичні вправи.

Мета: вчити дітей емоційно відгукуватися на образний зміст і поетичну форму вірша. Збагачувати образний словник дітей словами серпень випускає серп, осінь брами свої замикала вночі, журавлині ключі. Розвивати мовленнєво-творчі здібності: співвідносити тему зі змістом вірша. Вчити дітей вживати художньо-поетичні вирази в самостійних розповідях.

Матеріал: ілюстрації осені періоду жовтня й листопада, можливо і вересня, музичний запис твору П. Чайковського «Листопад», фарби, пензлики, аркуші для малювання.

Хід заняття: для створення ліричного настрою вихователь прикрашає групу осіннім букетом з листя, включає чарівну музику П. Чайковського. Запрошує дітей до бесіди, під час якої з'ясовує, який настрій викликала музика, пропонує відгадати, веселим чи не дуже буде заняття.

- Послухайте, я прочитаю вам вірш, а ви відгадаєте, хто міг так сказати (Л. Костенко).

Вже брами літа замикає осінь. Пакував чемодан.
Задощило. Захлопало. Де ж ти, літо поділось,
Серпень випускає серп Куди подалось?
Цвіркуни й перепілочки Осінь, ось вона, осінь!
Припинили концерт Осінь, ось вона, ось!
Чорногуз поклонився лугам і садам Осінь брами твої замикала вночі,
Відлітаючи в Африку, Погубила у небі журавлині ключі [4, с. 5].

Як ви думаєте, чому так сумно від неба з журавлиними ключами? Про який період осені цей вірш?

Розкажіть, яка картина постає у вашій уяві від цього вірша: (Вихователь пропонує дітям розіграти психологічний етюд).

Дощ, калюжі, поле з вижатою пшеницею, нема в стерні коників і перепілочок, чорногузи відлетіли, у небі журавлині ключі.

Після закінчення етуду вихователь ще раз читає вірш. Пропонує вибрати з декількох ілюстрацій ту, яка підходить до тексту, пояснити, чому саме цю вибрали.

Вихователь виставляє ілюстрації різних періодів осені

– як ви вважаєте, яким було наше поле у серпні? (жовтим, там співали цвіркуни й перепілочки, літав чорногуз) і небо?

– як виглядає наше поле наприкінці осені? (Задощило. Захлопало, у небі журавлині ключі).

– як ви думаєте, якби поле і небо могли говорити, про щоб вони нам розповіли?

– давайте намалюємо поле і небо восени. Чи веселі кольори візьмемо? Ви малюйте і слухайте ще раз цей сумний і красивий вірш.

Одним із варіантів заняття на основі поетичних текстів є використання віршів-жартів. Жартівливі вірші, вірші-роздуми допомагають розвинути виразність, точність, влучність мовлення, а також сприяють становленню поетичного смаку, виховують інтерес до українського художнього слова. Художньо-образна поетична форма цих віршів спонукає дитину до усвідомлення інтелектуального, логічного завдання через осмислення значення мовних образів. Але завдяки жартівливій ситуації діти сприймають їх залюбки, весело, як гру, поетичні жарти. Ці фрагменти чудово доповнюють різноманітні колективні заняття з будь-якої діяльності, оживляють побутові моменти, піднімають настрій будь-коли, прикрашають дитячі розваги. Вони є пропедевтикою сприймання й усвідомлення дітьми народної сміхової культури. Ліна Костенко: «Бузиновий цар».

У садочку-зеленочку Грає в дудку-джоломію
Ходить вишня у віночку Я заграв би, та не вмію
Хтось їй грає на дуду, А навколо ходять в танці
Подивлюся я піду. Квіти-всі його підданці
Баба каже: - не ходи! Є оркестри духові,
Темні поночі сади. Равлик-павлик у траві.

Там, де вітер шарудить, Є у нього для настрашки
Бузиновий цар сидить. Славне воїнство-мурашки.
Брови в нього волохаті Три царівни бузинові
Сиві косми пелехаті. Мають кожча по обнови
Очі різні, брови грізні, Невсипуці лавуки
Кігті в нього як залізні Тчуть серпанки і шовки.
Я кажу їй: - Бабо, ні! На царевій опанчі
Очі в нього не страшні Зорі світяться вночі.
На пеньочку, як на троні Він сидить у бузині,
Він сидить собі в короні. Усміхається мені [4, с. 7-8].

Для використання таких поезій необхідна доброзичлива, приємна атмосфера в групі, вихователь, який підтримує добрий настрій дітей, демонструє їм багаті можливості культурного прояву веселого настрою, зацікавлює логічним завданням, заохочує до активних забав. Доцільність використання: як доповнення до розмови про переодягання у садку, коли діти крутяться перед дзеркалом, на вечері розваг, коли є бажання пожартувати, під час сюжетно-рольової гри «У саду». Вихователь зацікавлює дітей розгляданням себе у дзеркалі (кого бачать діти, яке обличчя, посмішка, очі, настрої). Робить висновок-дзеркало показує тобі тебе таким, яким ти є. Якщо немає дзеркала, як можна себе побачити? (у вікно, скло, у воді, темних окулярах). Але маленький хлопчик з вірша Л. Костенко «Бузиновий цар» цього не знав. Читає вірш.

Запитання: чи злякався хлопчик, коли пішов у садочок і побачив бузинового царя? Що допомогло хлопчикові зрозуміти, що бузиновий цар-не страшний? (усмішка).

З дітьми старшої групи один-два рази на рік проводять вечори поезії, на яких діти читають подібні вірші (можливо з елементами біографії письменника [2]), драматизують та інсценують знайомі вірші. Особливо вдячним матеріалом для лексичної роботи з дітьми є поетичні твори Л. Костенко, зокрема збірка «Бузиновий цар». Аналіз її лексики засвідчив, що основний масив, який складає лексичну тканину поезій належить до категорій загальноповсякденної та емоційно-забарвленої лексики. Використання означених лексичних шарів робить мову творів поетеси простою й доступною для розуміння дошкільників, а різноплановість у семантичному відношенні відповідає вимогам розвитку мовлення і мислення дітей.

Висновки. Отже, в основі збагачення словника дітей засобами поетичних творів Л. Костенко лежить безпосередній чуттєвий досвід дитини, ефективність засвоєння поетичної мови творів залежить від рівня розуміння дітьми лексичного значення слів і образних виразів, що становлять її канву. Темпи засвоєння лексики і образних виразів обумовлюються рівнем розвитку у дітей поетичного слуху, індивідуальних особливостей мовленнєвого розвитку. Міцність засвоєння лексичного матеріалу старшими дошкільниками залежить від рівня активності дітей в процесі його використання в різних видах діяльності і повсякденному спілкуванні. Твори Л. Костенко дають можливість виховати сумлінних, відповідальних до праці, моральних майбутніх членів нашого суспільства.

Література

1. Боеуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Боеуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 304 с.
2. Кодлюк Я. Розповіді про письменників : посібник для вчителя початкових класів / Я. Кодлюк, Т. Одинцова. – 2-е видання. – Тернопіль: підручники і посібники. 1998. – 128 с.
3. Колісник В. Як виховати працюючого і розумне покоління / В. Колесник <http://ar25.org/article/yak-vyhovaty-pracovoyte-i-rozumne-pokolinnya.html>.

4. Ліна Костенко. Акварелі слова. Сценарій вечора. Вчителю початкових класів. <http://youngteacher.com.ua/?p=1227>.

5. Новиченко І. Інформаційне переважання <http://ar25.org/article/informatsiynne-perenavantazhennya.html>.

6. Чуковський К. *От двух до пяти* / К. Чуковский Собрание сочинений в 6 томах. – Т. 1. – М. : Художественная литература, 1965. – С. 323.

Кондратенко Р. В.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто особливості організації та здійснення діяльності дошкільного навчального закладу як експериментального майданчику.

Ключові слова: інновації, експеримент, експериментальний майданчик, управління експериментальною діяльністю.

Актуальність проблеми. Розвиток сучасної практики в системі дошкільної освіти спонукає педагогів до пошуку нових шляхів удосконалення професіоналізму, до прояву творчості та виявлення інноваційного потенціалу. Педагогічні нововведення націлюють вихователів на оновлення змісту та форм, методів та прийомів, створення умов та визначення оптимальних шляхів організації педагогічного процесу з метою підвищення якості надання освітніх послуг, задовольняючи інтереси та потреби соціуму. З кожним роком все більше дошкільних закладів включається у процес впровадження інноваційних технологій. У цій ситуації великого значення має здійснення дослідно-експериментальної роботи.

Аналіз основних досліджень з проблеми. Для проведення експерименту й подальшої організації дослідно-експериментальної роботи в дошкільних навчальних закладах доцільно керуватися такими нормативними документами: законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту»; Положенням про порядок здійснення інноваційної діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 522 від 07.11.2000 р.; Положенням про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 1054 від 23.11.2009 р.

К.Крутий визначає умови, які необхідні для системної реалізації експериментальної роботи: психологічні, функціональні, організаційні, змістові [1, с. 4-5].

Мета статті: розглянути особливості організації та здійснення діяльності дошкільного навчального закладу як експериментального майданчику.

Виклад основного матеріалу. Перехід дошкільного закладу у режим експерименту вимагає від керівника створення умов для ефективної розробки та впровадження інновацій, адже завідувач здійснює управління експериментальним процесом. Наукове керівництво проводиться представником вищого педагогічного навчального закладу. Експериментальна робота може бути організована на різних рівнях: всеукраїнському, регіональному та локальному (місцевому).

Методика і техніка організації експериментальної роботи містить такі етапи:

– *діагностичний* (аналіз стану освітнього процесу з проблеми, виявлення протиріч, вивчення джерельної бази);